

Titel: Den Lære om Helvedes Evighed prøvet, og dens skræksomme Følger viste af en Selvtænkende. Betænkning over den Lære om Arvesynden.

Citation: "Den Lære om Helvedes Evighed prøvet, og dens skræksomme Følger viste af en Selvtænkende. Betænkning over den Lære om Arvesynden.", i *Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 19*, J. R. Thiele, 1771, s. 1.
Onlineudgave fra Trykkefrihedens Skrifter: https://tekster.kb.dk/text/tfs-texts-1_019-shoot-workid1_019_001.pdf (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 19

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

Den Lære om Helvedes Evighed prøvet,

og dens skræksomme Følger viste af en

Selvtænkende.

Betænkning

over den

Lære

om

Arvesynden.

Kjøbenhavn, 1771. Trykt hos Johan Rudolph Thiele, boende i Peder Hvitfeldtsstræde.

2

3

Tanker

om Helvedstraffens Evighed.

En uden viis Hensigt har Gud frembragt sine Almagts Gierninger; men hvor skulle vi søge denne Hensigt? meente vi at finde den i den livløse Verden, eller vilde vi i vore Tanker opstige til den Uskabte, ansee ham selv som det sidste Øyemærke af alle hans Gierninger, men disse, som Midler til hans Æres og Fornøjelses Forøgelse? Da forudsatte vi i første Fald uden Tvivl et ganske falsk Begreb om livløse Tings Natur, hvilke, da de ey føle sig selv, og ey kunne glæde sig over at

4

Tanker om

de ere til, ingenlunde for deres egen skyld kan være frembragte, men allene i Hensigt paa de Levende: i anden Fald derimod maatte vi forestille os Gud, som et af sine Skabninger afhængende, og efter en forfængelig Ære tørstende Væsen. I samme Hensigt, som en viis Menneskeven, ønsker, at hans Dyder og Fortrin maa erkiendes af hans Medmennesker, fordrer Gud af sine Skabninger sin Ære: ey som noget sidste Øyemærke; thi han er sig selv nok, og trænger ey til Støvet, men allene som et Middel til Lyksalighed. Alle hans Gierninger vise os kun til den Ende en uindskrænket Forstand og udsigelig Godhed i det klareste Lys, at ved deres Betragtning vores Forstand maatte dannes til Fuldkommenhed, og vores Villie henledes til det Gode. — Allene de levende Skabninger, og selv kun deres Lyksalighed kan vi med Rette ansee for Skabningens sidste Øyemærke. Jeg siger kun deres Lyksalighed! thi ey i enhver Tilstand, ey i en saadan, hvilken Skabningen maatte ønske at omvexle med sit forrige Intet, kunde den betragtes, som Skabningens sidste Øyemærke; men allene saa vidt dens Tilværelse indeholder flere fornøiede end misfornøiede Øyeblikke.— Naar vi i Tankerne gennemvan-

5

Helvedstraffens Evighed.

dre den hele os bekiendte Skabning, hvilken Overeensstemmelse til en saadan lykkelig Tilstands Erlangelse iaqttage vi da ikke i alle dens saavel større, som mindre Dele. Vederqvægende Lys og Varme udbreder sig i behørig Grad, og med den meest velgiørende Afvexling til alt det, som lever.— Luften bærer og tilfører os Skyerne, som befrugte vor Jord, underholder Ildens Bevægelse, som varmer os, og skienker os hvert Øyeblik Livet ved sin kiøldende Forfriskning. — Jorden føder utallige slags Urter, og hvert har sin Elskere, hvis Gane det er velsmagende. — Et Liv uden Drifter og Begierligheder vilde været os ligegyldig; men disse uden Midler til at opfylde dem vilde været liig en Lue, som hemmelig fortærer det Rum, hvori den er indsluttet. Ey allene Drifterne bleve ved Skaberens Haand hver Siæl indplantet, men de fik og med Legemets Bygning og de til deres Tilfredsstillelse foranstaltede Midler den beundringsværdigste Overeensstemmelse.

Overalt, saa vidt vores Øye naaer, viser sig os i det Hele intet uden en alviis Godhed, der, liig en Strøm, som i utallige Arme fordeler sit frugtbringende Vand, udbreder sig

6

Tanker om

over den hele Skabning. I Henseende til den ufornuftige skabning opnaaes næsten altid dens Øyemærke; hvert Dyr nyder den Fornøjelse, som Skaberen har tiltænkt det, og bliver end dets Fryd nu og da ved imellemkommende smertelige Fornemmelser underbrudt, saa fordobler dog ingen ængstende Frygt det tilkommende Onde, og ingen nagende Ruelse forbitter dem det nærværende Gode. I kort Tid opnaae det den Fuldkommenhed, til hvilken de ere bestemte, og da overrumpler en ufyrgtet Død de Ubekymrede.

Men Mennesket, det til evig Tilvext i Fuldkommenhed skabte Menneske, hvor vidt finde vi det ey afveget fra hans høye Bestemmelse! hvor faa, o traurige, ved alle Tidens Historie og vores daglige Erfaring alt for vel beviste Sandhed! hvor meget faa af vore Medbrødre bestræbe sig her ved en ægte Dyds Udøvelse at berede sig til et renere og fuldkomnere Liv.

Blant den første Verdens Millioner vare tilsidst kun otte, hvis Vandel blev fundet ustraffelig for Gud, og hvor snart besmittede ey

7

Helvedstraffens Evighed.

en vanærende Letsindighed denne liden Hob. Dommen var forbi, og Skrækken forsvandt. Jordkloden bekom ny Indbyggere, og tillige ny Overtrædere. Endnu levede de Frelstes Fader, da Mørket indbrød over den største Deel af hans Efterkommere, og det moralske Onde allevegne udbredde sin giftige Aande. Han hensov, og de, som med ham fremvandrede paa Dydens Vey bleve efter kort Tid samlede til deres Fædre. Nu var overalt Nat. Selv de Troendes Fader bekom Livet af en Afgudstienere, og hans Sønneson bevarede ey uden Møye sin Familie reen fra Afguderie.

Hvor var nu? Hvor i alle følgende Aarhundrede indtil Christum et Folk, som ey beviste den nedrigste Skabning guddommelig Ære, og hvilket endnu er skrækkeligere, som ey for at tilfredsstille sine indbildte Guders Vrede, besmittede sine Hænder med Menneskeblod? Den kunsterfarne Ægypter underkaste sig lige saa hastig Overtroens Aag, som andre mindre sædede Nationer; og Grækenlands med Rette saa kaldte Viise, formaaede ey at lindre, meget mindre ganske at afkaste det. Hine ophøvede deres Fæ til Guddommens Rang, og disse for-

8

Tanker om

nedrede deres Guder til Fæ. Det stolte Rom føyede de sidstes til sit eget allerede uhyre Antal. Saadan var den hedenske Verdens Tilstand.

Selv hun liden Hob, Hiint udvalgte Folk, var det Dyden troere? vare dets Begreb om Gud og det Tilkommende sundere og en fornuftig Skabning værdigere? Et Øyekast i dets Historie opvækker hos Menneskevennen en sørgende Medlidenhed, og opfylder det følesløseste Hierte med Forskrækkelse. Hvad er den andet end en Kiede af forskrækkelige Overtrædelser, en ubegribelig Gudsforlemmenhed og derpaa følgende guddommelige Straffedomme. Gav det end hos dem rolige Tidspunkter, saa syntes de dog kun at indtreffe, for at samle et nyt Uveyr. Utallig er den Mængde, som den hevrende Almagt fortærede i deres Synder: endnu umaadeligere er det Tal, hvilke enten Fiendens Grumhed eller Jakobs Børns Sværd imod hverandre maatte udrydde. Deres Gudstieneste var for Fængslet intet uden en ved korte Bedringer underbrudt Afguderie; og efter Tilbagekomsten af det samme med Hvilken skammelig Blandning af latterlige Drømme og Menneskesætninger blev den da ikke besmittet!

9

Helvedstraffens Evighed.

Christus kom i Verden, og Sandheds og Dydens Lys opgik Jorden paa ny; men endnu beskindede det kun en liden Punkt deraf. Saaledes, som den udvidede sit Herredømme, saa fordunklede Vildfarelse og menneskelig Anseelse dens første Glands. Neppe vare Afgudernes Templer lukte, og den udvortes Fred givet de Christne, førend Lærerne tabte sig i forfængelige Tvistigheder, og den tykkeste Uvidenhed, ledsaget af en fæisk Overtroe, omgav den store Hob. Den fordervede Tilstand gav Mahomet Mod, og det lykkedes hans Blandning af Sandhed og Vildfarelse, at indtage det fordrevne Christendoms Sted i hele Orienten.

Roms Afgud gjorde, ved Overtroens Vaaben styrket, sin Magt idelig frygteligere, og sit Aag fra Tid til Tid utaaleligere. Den uddøde Sandhed laae begravet under en uhyre Bygning af de skrækkeligste Vildfarelser. Ey sand Dyd, men Gierninger, hvortil intet uden den geistlige Stolthed og Egennyttighed forbandt Mennesket, vare de Midler, som skulle aabne ham Indgang i Himlen. — Ey

10

Tanker om

Gud, men Billeder og Reliquier af Helgene, som maaskee aldrig har været blant de Levendes Tal, vare Hovedgjenstandene for deres Tilbedelse, — Var det den guddommelige Barmhertighed, som den Christne anraabte om sine Synders Forladelse? eller købte han den ey meget mere, som en Falvare, af den ryggesløseste Misdæderes Hænder? — Den ædle Menneskekierlighed, den i vores Natur saa dybt indgravede Medlidenhed, syntes ved Overtroens Magt ganske at være qvalt. Den Christne saae med umenneskelig Følesløshed sin indbildte vildfarende Broder paa Baalet at opgive den piinte Aand. — Det hellige Raserie udgød først sin Galde over Abrahams ulykkelige Slægt, og da blev dets forrige Eyendom Umenneskelighedernes Skueplads; men Naturen, skiendet ved idelig nye opfundne Afskyeligheder, afrystede Støvet, og til samme Tid dens Uhyrer; thi Orienten opflugede, liig en umættelig Løve, den Christne Verdens Millioner, hvilke Overtroe, Røversyge, og andre lige skammelige Hensigter havde hidført. Men du, o ulyksalige nye Verden! hvorfor skulde du og være et Offer for den christelige Umenneskelighed? Hvorfor skulde bog dine gamle Mænds, værge-

11

Helvedstraffens Evighed.

løse Qvinders, og umyndige Børns fordobblede Død give det traurige Beviis, at Grusomhed og Blodgierighed var de Christnes herskende Tænkemaade. Endnu sørge dine øde Egne over det Blod, hvilke de drak. Og den hele ulykke, uudgrundelige Forsyn! kunde en Bølge paa den strandende Columbi Hoved have afværget. Dog, Hvo overseer Følgernes lange Rad?

O skræksomme Aarhundrede, mørkere end Natten! hvo kunde have haabet, at fra eder en Straale skulde udbryde, hvis Glands og kunde lyse for eders Efterkommere? Himlen vidste Middel! den opvakte i nogle bedre Menneskers Hierter en uhyklet Iver for Dyd og Sandhed, deres Bestræbelser fik Fremgang under Forsynets Føvelser, og den forglemte Sandhed blev stilt den christelige Verden for Øyen.

Men og her havde Sandheden sin sædvanlige Skiebne, den blev af den største Hob forkastet og forfulgt, og kun et lidet Tal kiendte den. Ere nu de, som antog den rensede Religion, i Forhold mod de, som endnu underka-

12

Tanker om

ste sig Roms Løve et lidet Tal, da er unægtelig det hele Christendom sammenlignet med Alcoranens Tilbedere, og med de, som endnu leve uden Aabenbaring, ey anderledes at ansee, end en liden Bæk imod en stor Strøm. Af alt dette vil jeg ingenlunde slutte, at de fleste Mennesker blive fordømte, fordi de færreste ere Christne. Ney, jeg troer hverken at Dyden er bunden til noget vis Land, ey heller at Saligheden skulle allene være aabnet for Tilhængerne af et eneste Religionssystem; men jeg er meget mere fuldkommen overbeviist, at alle, som vil, kan være dydige, og at enhver Dydig kan haabe en salig Evighed. Jeg slutter allene det, som jeg troer med Rette at kunde slutte, nemlig, at da Laster og Vildfarelser i den naturlige Religions væsentligste Sandheder til alle Tider har overveyet Dyd og Sandhed, eller da de Dydiges Tal altid har været ringere, end de Lastefuldes, saa maa og de Saliges Tal være lige saa vidt under de Usaliges. Men er det vel nødig med historiske Vidnesbyrd at bevise det, som Skriftens klareste Udsigender bekræfte? Ere der efter dens egne Udtryk ey saa, som paa den smalle Ven indgaae til Livet, men mange, som paa den brede Vey vandre til Fordervelse?

13

Helvedstraffens Evighed. Er nu den efter Døden begyndende Tilstand for de fleste Mennesker usalig, og er denne usalige Tilstand af en uophørlig Varighed, saa overstiger jo den ved Skabningen foraarsagede Ulyksalighed vidt Lyksaligheden, den har født af sig, og altsaa er Skabningens oven beviste sidste Øyemed, nemlig Kreaturenes Lyksalighed tilintetgiort.

Hvor er da Forsynet, som leder alt til det Gode? Jeg seer her intet uden Forvirring, hisset evigvarende Død.

Forvirret, men ey saa skræksom viser sig Verden for den, som nægter en Gud og et tilkommende Liv. En saadan var vel i uforskyldt Lidelse trøstesløs, og i Døden uden Haab, men han havde dog ey heller nogen Aarsag at græmme sig over, at han var til, og kunde ansee Døden ey som sin Elændigheds Begyndelse, men som en Ende paa al Modgang. —

Men, hvad om en nys frembragt paa nogle Øyeblikke med Liv og Fornuft begavet Skabning, af sin Skabere saaledes blev tiltalt, af to Ting vælg dig een: Enten bliv i Besid-

14

Tanker om

delse af Fornuften, og Udødelighed være dig under de Vilkaar skienket, at du først indtræder i en Tilstand, hvor du skal nyde en Blandning af Glæde og Smerte, men efter denne begynde en nye, hvor din Fare, at blive evig ulyksalig, langt overstiger dit Haab, at blive evig salig. Antag dette, eller vend tilbage i dit forrige Intet. Vilde da en saadan ey med Skræk og Afsky betragte sin Tilværelse. Men dersom det er en Ulykke at være til, hvo er da det menneskelige Kiøns større Velgjørere? enten den Erobrere, som i det han opofrer Millioner for sin Ærgierighed, og forvandler hele Provintser i Ørkener, tillige forhindrer mange tusinde Efterkommere at blive til; eller den Landsfader, som ved en viis og mild Regiering opfylder sit Land med Indbyggere? Følgen er hesselig, jeg tilstaaer det, men den følger (om jeg ey tager Feyl) uden Tvang af den Lære, om de fleste Menneskers evige Fordømmelse. Den Indvending, at vi selv ere Aarsag til vores tilkommende lyksalige eller ulyksalige Skiebne, og vi følgelig, for saa vidt vores Skiebne er i vores egen Magt, heller vilde ønske os Sted iblant fornuftige og udødelige Skabninger, uagtet al den Fare dermed er forbunden:

15

Helvedstraffens Evighed.

Denne Indvending, siger jeg, kan ey gøres Mig, uden af dem, som ikke har eftertænkt, at det er vores Legems og Siæls naturlige Beskaffenhed, Opdragelse, og udvortes Forbindelser, lutter Omstændigheder, som ey afhænge af vores fri Val, der bidrage det meste til at danne Menneskets moralske Character.

"Men, siger man, Jorden er i Skabningen kun en Punkt, og lad være den største Deel af dens Indbyggere bleve evig ulyksalige, saa tør vi dog en tvivle, at de andre utallige Verdens Legemer jo indeholder saa mange lyksalige Beboere, at Lyksaligheden i Guds Stat, i det Hele betragtet, maa have et stort Overvægt." Var denne Slutning sandt, saa fulgte deraf dog ey ringeste Trøst for os; men mig synes, den er halv analogisk og halv vilkaarlig. Af Planeternes beregnede uhyre Storhed, af den bemærkede Afvexling af Lys og Varme, som de ligesom vores Jord nyde, af andre lagttagelser, hvorved vi finde dem endnu mere liig vores Planet, slutte vi uden Tvivl med Rette, at de, ligesom vores Jord, ere bestemte for levende Creature. Men her seer jeg intet, hvoraf man kan slutte, at alle deres

16

Tanker om

Skabninger ere lyksalige. Med mere Ret kunde man uden Tvivl af Planeternes nys omtalte Liighed med vores Jord slutte, at og deres Indbygges Skiebne, Summen af deres Lyksalighed, og Ulykfalighedens Overvægt her og der omtrent maatte være hinanden liig.

Men kan dog vel det Onde i den beste, viseste og mægtigste Monarks Stat overstige det Gode? Kan Guds Øyemærke tilintetgøres? — Uvidenhed om de tienlige Midler til en fattet Hensigts Udførelse; indfaldende uformodede Hindringer; Mangel paa de udforderlige Kræfter til at hæve slige Hindringer: disse ere de Aarsager, som tilintetgiøre et afmægtig Menneskes Øyemærke. Lukker Ufuldkommenheder, som ere intet uden Følger af en manglende Kundskab og begrændset Magt, og følgelig ey lade sig tænke hos det fuldkomneste Væsen. Han forudsaae enhver Skabnings Skiebne fra Evighed, afveyede alles Lykke og Ulykke nøye med hverandre; og da han til sin Saligheds Forøgelse ey trænger til andre Væsener uden for sig; hvad andet da, end disses tilkommende Lyksaligheds Betragtning kunde have bestemt ham, at fremkalde dem af deres Intet? Saa længe

17

Helvedstraffens Evighed.

altsaa ingen Tvivl vakler min Overbeviisning om den guddommelige Almagt, Viisdom og Godhed, saa betragter jeg uden Skræk al Forvirrelse i Verden. Jeg anseer det nærværende Liv, som vores Værelses første Trin, og de onde Ting, der her treffe os, som lutter Ufuldkommenheder, der med en saadan Tilstand nødvendig maatte være forbundne; og haaber med Tillid, at al anskinnende Uorden i det Tilkommende skal udvikle sig til det Gode. Men strider ey hiin Straffes Uophørlighed med Begrebet om en saadan Gud? Og kan man vel tænke sig noget fornuftig Øyemærke af en evig Straf? Enhver veed, at de Straffedes Bedring og Advarsel for andre ere de Hensigter i hvilke en øm Fader tugter sit ulydige Barn, og en viis Regent straffer den oprørske Undersaat. Men hvilken af disse kunne vel her finde Sted? Ey Bedring; thi hvilken Ulyksalig vilde forsage det Onde, naar han var overbeviist om, at hans Bedring ey kunde lindre hans Elændighed? Og hvad skulde antænde Kierlighed mod et Væsen hos mig, om hvilket jeg vidste, at det evig vilde martre mig? Ey Advarsel; thi da maatte jeg forestille

18

Tanker om

mig den Udvalgte langt under den Fuldkommenhed, som en Dydig i dette Liv er i Stand til at opnaae som en Nederdrægtig, der ey af Kierlighed til det Gode, men allene af slavisk Frygt for Straffen skyer det Onde. Al Følelse af Medlidenhed, fornuftige Væseners ædelste Tilbøyelighed, maatte hos den Salige ganske være qvalt, naar han uforstyrret i sin Roe kunne udstaae at see eller vide om evig døende Medskabninger. Man indvende ey at en saadan Straf dog var exemplarisk, i Hensigt paa os i dette Liv; thi det mindste Tal Mennesker veed noget om denne Lære, og mon det lidet Ondes Afværgelse, som en skrækkende Tanke om de tilkommende Straffes Evighed, i Livets faa Øyeblikke hos denne liden Hob maatte virke, paa nogen Maade kunde opveye det udsigelige Onde, som de fleste Menneskers uophørlige Jammer vilde indbefatte. "Men Gud, paastaaer man, har et indvortes Øyemærke i sine Fuldkommenheder." Naar jeg med disse Ord skal forbinde noget Begreb, saa kan det vel kun være dette, at evige Straffe tiene til de guddommelige Fuldkommenheders Herliggjørelse. Men hvilke ere da vel de Fuld-

19

Helvedstraffens Evighed.

kommenheder, som sig deri aabenbare? maaskee Godheden? Hvor er da den Lyksalighed, som derved bevirkes? Eller Viisdommen? Til hvilket got Øyemærke ere de da et Middel? Skulde jeg ey snarere see Guds Fuldkommenheder i uforbederlige Skabningers Tilintetgjørelse? For Skabningen var det i det mindste største Godhed, den kunde imodtage; og dersom Straffens exemplariske Øyemærke efter Døden skulde være nødvendig, synes da ey en til evig Saligheds Nydelse frembragt, men ved sit eget ilde Forhold ulyksalige og uforbederlige Skabnings Tilintetgjørelse, paa en noksom skrækkelig Maade at vise Syndens Afskyelighed, og Guds Had derimod, for at tiene andre Skabninger til Advarsel mod lige Overtrædelser? Men da fornuftige Skabningers Tilintetgjørelse synes at stride med Skabningens Øyemærke, og altsaa at forudsætte en Afmagt hos Gud i at udføre sit Øyemærke; saa kunne jeg da først bifulde denne Mening, naar jeg var overbeviist om, at de Usaliges Bedring efter Døden var umuelig. Men med hvilke Grunde lader vel en saadan Bedrings Umuelighed sig bevise? Et af to maatte uden Tvivl gotgjøres, enten at den Usa-

20

Tanker om

lige var aldeles uforbederlig; eller at Gud ey vilde hans Bedring og Frelse. — For at bevise det første, beraaber man sig paa den Erfaring, at de lastefulde Færdigheder, som engang beherske Mennesket, pleye med Tiden at erlange en større Magt over ham, følgelig og i hiin Tilstand uophørlig maa tiltage. Hvo kiender ey saavel gode Færdigheders lykkelige, som de Lastfuldes beklagelige Herredømme? Men hvilken Erfaring beviser dog, at de ere aldeles uudryddelige? Hvilken Lastefuld er vel i dette Liv saa fordervet, at han ey da, naar de hvilende Sindslidelser tillade ham et moden Overlæg, skulde erkiende den Dydiges lyksalige Tilstand, og med Afskye betragte sin egen? Hvor ofte fatter han ey efter saadan Indsigt de beste Forsæt, og ey sielden paafølger en virkelig Bedring? Vel hendøer ofte de helligste Forsæt uopfyldt; men hvorfor dette? Den Gienstand, som pleyer at antænde ham, fremstiller sig ham uformodentlig, de opvaagnende Begierligheder døver ham imod Fornuftens Røst, og da bliver den Ulyksalige, for afmægtig til en virksom Modstand, henreven

21

Helvedstraffens Evighed.

af den rasende Lidenskab. — Men hvor ganske anderledes maa hans Tilstand ey være paa hiin Side af Graven, de legemlige Fornemmelser forvirre ham ey mere. Han seer enhvers Skiebne afveyet efter sit forrige

Forhold, og Dyd og Last fremstiller sig ham altsaa i deres naturlige Skikkelse. Hvad skulde da gjøre ham sin Bedring umuelig? Gud skulde ey vilde den Usaliges Frelse! — En øm Fader bærer Medlidenhed med sin forlorne Søn, som igien vender tilbage til ham af Forvirrelsen. — En Fornærmet nøder ved Ædelmodighed sin Fiende til at tilstaae, at han har handlet ilde imod ham. Han tilgiver ham, de omfavne sig, og deres Venskab bliver uopløselig. — Skulle da han, som er alle Levendes Fader, — — den Ven, hvis Kierlighed ingen Grændser kiender, — skulde han ey forbarme sig over den uraadelige Søn, som anraabte hans Barmhertighed? — Skulde han ey altid ville forlade, som erklærer Kierlighed og Forsonlighed for de Dyder, der adskille hans lydige Børn fra den store Hob.

22

Tanker om

Forgieves indvende man, at Mennesket kun kan bedres ved Naademidlerne, at disse Høre op med Livet, og følgelig efter Døden ingen Bedring er muelig; thi kan da Gud uden disse Naademidler, eller hvilket det samme er, uden den aabenbarede Religions Hielp ingen Dyd skabe hos Mennesket? Har da den ganske hedenske Verden i alle dens Aarhundrede ey havt en eneste Dydig, følgelig og ingen Salig efter Døden? Den har efter denne Sætning ey allene ingen havt, men og umuelig kunne havt nogen. Forskrækkeligste Tanke! gid jeg aldrig maatte finde dig grundet i den Religion, som jeg holder mig forbunden til at antage for den sande af Gud selv aabenbarede! maatte min Overbeviisning derimod blive uryggelig, at den ey er uden en Affødning af den menneskelige Stolthed! — Ved den Sætning, at de guddommelige Naademidler kun i dette Liv finde Sted, paastaaer man ey allene, at Gud ved ingen videre Aabenbaring giver den Afdøde sin Villie tilkiende; men man siger tillige, at Gudskundskaben af de i denne Verden om Guds Villie underviste Siæle efter Døden enten aldeles udslettes, eller dog i det mindste saaledes fordunkles, at den ey mere kan virke

23

Helvedstraffens Evighed.

til dens Bedring. Er det første grundet, saa møder dog derved de Afdøde intet haardere, end det, som allerede paa denne Side af Graven er vederfaaret den største Deel. — Men hvad det sidste angaaer, saa synes mig, at man derved enten ganske eller dog tildeels ophæver Erindringen om den forrige Tilstand hos de fraskilte Siæle, hvilken Mening just ey er meget gunstig for den Lære om Siælens Udødelighed. Ubevisende og falsk synes mig følgende ofte igientagne Slutning. "Jo høyere den fornærmede Person er, desto større og langvarigere "maa og Overtræderens Straf være. En Forbrydelse imod den jordiske Majestæt hevnes med en Straf, der varer saa længe, som den Skyldige er i den Fortørnedes Magt. Nu er den ved Synden vanærede guddommelige Hellighed og Retfærdighed uendelig, følgelig maa og den Straf, hvorved dens Ære skal reddes, være uendelig; men da en endelig Skabning ey kan udstaae en, i Henseende til Graden, uendelig Straf, saa maa den være det i Henseende til Varigheden." — Jeg finder i denne Slutning Begrebet af Straf forvandlet til Hevn; Følger dragne af et maaskee uvidende, maaskee hevngierig Menneskes Forhold paa den

24

Tanker om

viiseste og beste Guds Straffe; og tilsidst et Ordspil med det Ord Uendelig. — Til et sand Begreb om Straf Udfordres ey allene et Overherredømme hos den Straffende, ey blot en Forskydelse hos den Straffede; thi endnu kunde den være Hevn. Det er allene Øyemærket der adskiller den sidste fra den første. Den, som straffer, blot fordi han er fornærmet, fortienner ey en Straffendes Navn, men hans Handling er en Virkning af Hevngierighed. Den allene fortienner dette Navn, som kun af Kierlighed til den Straffede, eller til de, som ved hans Overtrædelse maatte lade sig forlede til lige Feiltrin, forbinder uangnemme Fornemmelser med ulovlige Handlinger. En saadan søger med varsomste Omhyggelighed at iagttage det nøyeste Forhold imellem Overtrædelse og Straf; eller hvilket er det samme, han lader intet mere Ont treffe den Skyldige, end til hans gode Øyemeds Erlangelse udkræves. Det sidste Slag, som befordrede dette Øyemærke, var endnu Godhed; men det første, som intet dertil bidragede, vidnede enten om Uvidenhed eller Hevngierighed. Men hvor meget Ont skal en Dommere paalægge den Skyldige, og hvorefter skal han i enhver Fald bestemme

25

Helvedstraffens Evighed. dens Grad? Enhver veed, at en Handlings større eller mindre Forsætlighed, og det derved givne mere eller mindre farlige Exempel er herved hans eneste Rettesnor. Men hvo seer og ikke, at Dommeren, for at kunne bedømme en Handlings Forsætlighed, ikke allene nøye maatte kiende den Handlendes da værende hele Gemyts Tilstand, men og alle udvortes Omstændigheder, som havde nogen Indflydelse paa Hans Handling. Men hvilken menneskelig Dommere kan vel rose sig af denne Kundskab? Og forholder det sig vel anderledes med en given Forargelses større eller mindre Farlighed? En ond Handling, som bliver mange bekiendt, hvortil de fleste Mennesker drives af Naturen, som let, uden at blive straffet, lader sig udøve: En saadan giver ganske vist et farligere Exempel, end en anden, ved hvilken dette i ringere Grad finder Sted. Men unægtelig afhænger den større eller mindre Skade, som et ont Exempel i Gierningen

foraarsager, af deres moralske Tilstand, som faaer Kundskab derom; thi et og det samme onde Exempel kan for et Menneske til en vis Tid og paa et vis Sted være forførerisk, som for et andet, ja det samme Menneske paa et andet Sted og til en anden Tid ey

26

Tanker om

har noget farligt. Er da ey aabenbar, at en Dommere, som fuldkommen skulde være overbeviist, at den af ham paalagte Straf stod i rigtig Forhold med Exemplets Skadelighed, fuldkommen maatte kunne indsee, hvad Virkning det vilde have hos alle de, hvilke det blev bekiendt; men overstiger ey saavel denne Kundskab, som den, at bedømme fri Handlingers Forsættelighed den menneskelige Forstands Grændser? Er og ey samme Uvidenhed Aarsagen, hvorfor de, som har gjort sig skyldig i grove Forbrydelser, bebyrdes med en Straf, som ey ophører uden med Livet. Enten kan Dommeren ey være overbeviist om den Straffedes Bedring, eller han veed ikke, om ey Straffens Hævelse, i Hensigt paa det Hele, maatte være et større Onde, end den for den Straffede var et Gode. Er alt dette saa, hvo kan da finde en Slutning fra det, som er Ufuldkommenhed i et Menneskes Forhold paa det, som besluttet og paalægges af den viiseste og beste Gud, paa nogen Maade taalelig. Og er vel den Følge, som drages af de guddommelige Fuldkommenheders Uendelighed, hvilket man foregiver ved Synden at være vanæret, rigtigere; dersom den var sand, maatte man

27

Helvedstraffens Evighed.

da ey ligeledes af enhver anden guddommelig Fuldkommenheds Uendelighed kunne slutte, at dens Virkning paa Skabningerne var uendelig, og hvor meget urimeligt kunde da ey paa denne Maade udledes. Man tillade mig, at tilsidesætte det Ord Uendelig; og i dets Sted at antage det Ord Fuldkomnest; da jeg uden Tvang og Ordspil troer at kunde gjøre følgende Slutning: Da Gud er det allerfuldkomneste Væsen, saa maa de Straffe, som af ham paalægges, være de allerfuldkomneste; men de Straffe ere de fuldkomneste, som hverken ere større eller mindre, end den Straffedes Bedring og Forargelsens Afværgelse udkræver, da nu uophørlige Straffe gjøre al Bedring umuelig, og i den anden Hensigt, efter al fornuftig Formodning, ingenlunde synes nødvendig. Saa ere de ey de fuldkomneste, og kan følgelig af den fuldkomneste Gud ey tildømmes. — Vanæres og virkelig ved Synden den guddommelige Hellighed og Retfærdighed? Er en jordisk Konge vel derfor mindre ærværdig, fordi hans Lov er overtraad, eller bedømmer man hans Retskaffenhed, efter deres Mængde, som ære eller foragte hans Befalninger? — Uden Tvivl er den Mening om Guds Vanærelse

28

Tanker om

ved Synden, intet uden en Følge af den sorte Formodning, at Synderen allene i den Hensigt at fortørne Gud, overtræder hans Villie. — Hvad Syndens naturlige Straffe i dette Liv angaaer, da synes mig, at de ingenlunde ere af den Beskaffenhed, at de kunde give et analogisk Beviis for de tilkommendes uophørlige Varighed. De Sygdomme, Armod og Foragt, hvoraf den urene Kierlighed, Umaadelighed i Mad og Drikke, Vrede, Gierighed &c. ere ledsagede, disse ere intet uden Advarseler mod et større Onde; thi er end en ulægelig Sygdom undertiden den ulyksalige Følge af en heftig Lidenskab Udbrud, ja paafølger vel ofte en pludselig Død, saa skeer dette dog kun derfor, at Mennesket er enten, for uvidende, eller for efterladet til at bruge de Hielpemidler, som Naturen derimod frembyder ham.

Saa ugrundet, som ofte igientagen, er efter min Tanke den Indvending, at dersom de Usaliges Fordømmelse skulde faae Ende, saa maatte og de Udvalgtes Salighed engang ophøre? Thi følger da og, at dersom de Saliges Tilstand engang endtes, de Fordømtes da og maatte ophøre? Beviser vel den ene Tilstands Evighed den andens uophørlige Varighed?

29

Helvedstraffens Evighed.

Og grundes Visheden om vores tilkommende Saligheds Uophørlighed sig allene paa den Lære om Helvedes Evighed? Ney! min egen Siæls med Tiden sig udbredende Kræfter, sammenlignet med Dyrenes uudvidelige Formuer, lader mig haabe, og dette, forenet med min Skabers Fuldkommenheders Betragtning, giver mig allerede en fuldkommen Overbeviisning, at hans Hensigt med mig ey er noget ringere, end en evig Tilværelse i Fuldkommenhed, førend jeg nogensinde eftertænker hine Straffers Varighed. Vilde man til Overflødighed endnu søge noget Beviis for den tilkommende Saligheds Uophørlighed, saa maatte man maaskee finde det i den Mening, om den imodsatte Tilstands Ophør. Thi naar jeg af en Stat borttænker en Deel af dets nærværende moralske Onde, saa hæver jeg tillige i Tankerne Aarsagen til meget tilkommende; men tænker jeg den befriet fra alt dens nærværende Onde, saa forsvinder tillige Aarsagerne til alt tilkommende, og

følgelig bliver intet uden Got tilovers. De Fordømtes Tid efter anden paafølgende Omvendelse vilde gjøre den tilkommende Verden liig en saadan Stat. — Saa længe jeg blot spørger Fornuften til Raad, saa finder jeg

30

Tanker om

meget for mig, som synes mig af Vigtighed, og intet, som kunde overtyde mig om den mig saa kiere Menings Falskhed, at Dyden i det Tilkommende skal indlægge en fuldkommen Seyer over Lasten, og at det Ondes Sted engang en mere skal findes i Guds Stat; men kaster jeg et Øye paa den hellige Skriftes Udsigender, da synes de ey at være denne Mening saa aldeles gunstige. Kierlighed til Sandhed byder mig at tilstaae, at den har adskillige Steder, som aabenbare synes at ankyndige evige Straffe. Iblant saadanne ere de tvende bekiendte, Matth. 25. og Marc. 9., de, som uden Tvivl sige meest. — Men man tillade mig at erindre, at, da vi om Salighedens evige Varighed ved andre Grunde noksom kan være overbeviste, og den Lære om en evig Fordømmelse staaer i aabenbar Strid med den sunde Fornuft, saa findes her en Nødvendighed paa det første Sted at afvige fra det Ord evigs sædvanlige Betydning, og forklare det saaledes, som det paa utallige Steder i den hellige Skrift maa forklares, nemlig om en endelig, men ubestemmelig Varighed. Christi Ord Marci 9 angaaende, da seer enhver, at man maatte antage en aabenbar Urimelighed, i

31

Helvedstraffens Evighed.

Fald man ey vilde ansee dem for figurlig, men forklare dem efter deres sædvanlige Bemærkelse. Skulde da den Forklaring, som den fortreffelige Hr. B. derover har givet, synes nogen Fordreyelse, nemlig at den omtalte Orm, som ikke dør, og den Ild, som ikke udslukkes, betyder en Straf, som, uagtet den af sig selv, eller ved naturlige Aarsager ey vilde ophøre, desuagtet ved guddommelig Foranstaltning, eller Synderens Omvendelse kunde endes. Disse vare de Udsigender, som syntes sterkest at vidne imod mig; men skulde jeg vel tage Feyl, om jeg troede at finde andre, hvoraf der i det mindste kunde drages gunstige Følger for den Tanke, om det Ondes tilkommende Ophør. Naar jeg uden Fordom, og overensstemmende med den Talendes Øyemærke, betragter Christi Tale om Synd imod den hellig Aand, saa finder jeg, at det er kun de allerforsætligste Syndere, som han frakiender en tilkommende Forladelse; thi naar enhver Synd overalt efter Døden ey kunde forlades, saa kunde dette ey tillægges denne Synd i Besynderlighed, som noget distinctivisk fra andre Synder, men de Ord,

hverken her eller i det tilkommende Liv,

stode da uden Fynd, og til ingen Nytte. Et

32

Tanker om

andet Sted hos Propheten Esaiam i det 34 Cap. har draget min hele Opmærksomhed paa sig. Jeg seer der Edoms tilkommende ødelæggelse skildret just med samme, ja endnu skrækkeligere Udtryk, end paa noget Sted Helvedstraffen beskrives. Bækkene i Edom (*) siges at skulle forvandles til Beeg, og Jorden til Svovl; ja dets Land skulde blive til brennende Beeg, som hverken Dag eller Nat skulde udslukkes, men hvoraf en evig Røg vilde opgaae; fra Evighed til Evighed skulde det ligge øde, saa at ingen skulde gaee derover i Evighed. Gjør ikke denne med den sædvanlige Beskrivelse af Helvede fuldkommen overensstemmende Skildring af det ødelagte Edom, den i sig fornuftige Tanke endnu mere antagelig, at Helvede ingenlunde er en brennende Ild- og Svovl-Søe, men et naturlig ulykkelig, og ved sine lastefulde Indbyggere endnu mere beklageligt Land? — Bemærker ikke her det Ord evig, og den Talemaade, fra Evighed til Evighed, aabenbare

(*) Om man tager det Ord Edom i sin. egentlige eller i en mystisk Bemærkelse, er her ligegyldig; da Prophetens Forudsigelse efter begge Forklaringer har en timelig Straf til Gienstand.

33

Helvedstraffens Evighed.

bare en endelig Varighed? Og undskylder ikke en saadan Brug af denne Talemaade

de, som, naar de troe, at finde en Nødvendighed at afvige fra Ordets sædvanlige Bemærkelse, ey tager det i sin strengeste Mening; ikke om en uophørlig, men endelig Varighed. Tilmed, da vi dog, som forhen er erindret, maatte antage Urimeligheder, dersom vi ey som figurlig og billedriig, men, efter Ordenes sædvanlige Betydning, vilde forklare den Beskrivelse, som den hellige Skrift giver os om hiin ulyksalige Tilstand.

Trykfeil:

Paa. 10 Lin. 14. i steden for udgød, læs udgydede. Ibid. Lin. 19. udeluk det Ord Støvet.

— 12. Lin. 1. burde ey staae Løve, men Love. — 21. Lin. 20. i steden for uraadelig, læs selvraadig.

— 24. Lin. 5. i steden for Forskydelse, læs Forbrydelse.

— 28. Lin. 14. i steden for Lidenskab, læs Lidenskabs.

34

Betænkning

over den Lære om

Arvesynden.

I hvilken moralsk Tilstand er Mennesket af Naturen? Er han ganske uformuende af egne Kræfter at udøve sand Dyd, eller har han i sig en Blanding af Got og Ont? Og dersom han fra det første Øyeblik, han bliver til, er ganske fordervet, kan da Gud, som et retfærdig Væsen, tilregne ham saavel denne Tilstand selv, som det Onde, han deri nødvendig maa begaae? Kan han lade ham føle nogen Revselse derfor?

Det Spørsmaal, om Mennesket af Naturen er udygtig til alt Got, indeholder og foranlediger en Mængde andre; thi naar Mennesket er fordervet, hvor har da Fordervelsen sit Sæde? I Forstanden, eller i Villien? I Fald den er i Forstanden, bestaaer den da deri, at den er aldeles uvidende om alle de Sandheder, som skulle drive Villien til det Gode?

35

Tanker om Arvesynden.

Eller er den Kundskab, som den har, saa svag og uvirksom, at den slet ingen Indflydelse kan Have paa Villiens Bestemmelse til det Gode? Men om den er i Villien, bestaaer den da deri, at den ey er Forstandens Forestillinger underkastet, eller at den mere adlyder de forvirrede, end de tydelige Forestillinger?

Vores Forstand er svag, og med en alt for tyk Taage omgivet, til at den med altid jevne Trin skulle kunne frelede os paa Sandhedens snevre Stie. Ofte lader den os svæve omkring i Vildfarelsens uoverseelige Rige; det Sande, som den viser os, er kun lidet; og dette lidet viser den os sielden med det nødvendige Liv og Styrke. Opdragelse, Sædvane, og vore Begierligheders Hede forene sig samtlig, for at røve os denne liden Eyendom. Desuagtet er det unægtelig!, at de Sandheder, som skal tiene vores Billie, som Drivefiedre til det Gode, ligge saa aabenbare for Dagen, at neppe den svageste Forstand skulle kunne miskiende dem. — Hvem ere de utallige Beviis en tydelige, som den hele Skabning stiller os for Øyen om et højest Væsens Magt, Viisdom og Godhed. Den, som nu er underrettet om denne Sandhed, han kiender tillige den

36

Tanker om Arvesynden.

Lære om Forsynet, og har fundet den sande Kilde, hvoraf vi maa øse al Vished om vor Siæls Udødelighed. Den leder ham til Kundskab om det, som er ret og uret; men Paa Det Mennesket er allene maatte kiende sine Pligter, men og paa det sterkeste drives til at opfylde dem; saa har Gud saaledes indrettet hans Natur, at ey allene hans Villie af de frie Handlingers forskiellige Følger skinner ham i Øynene; men at og nagende Ruelse fødes i hans Inderste efter den begangne Misgierning, og vederqvægende Glæde og Rolighed ledsage enhver liden Dyd; ja at Menneskelighedens Følelser opløfte deres lydelige Røst endog i de mindst sædede Folkes Siæle.

Forgieves vilde jeg vel beraabe mig paa de store Mænds Exempel iblant de gamle Græker og Romere, for at bevise, at den Religions Kundskab, som en Hedning kan erlange, er i Stand til at gjøre ham dydig; thi man er nu engang bleven eens om, ey at lade deres ædelste Handlinger gielde for andet, end skinnende Laster. --- Jeg vil derfor blot spørge, hvad den Kraft at gjøre got egentlig er: Om den er noget andet, end Kierlighed til Gud: om denne ey antændes ved Godhedens Betragtning: og om

37

Tanker om Arvesynden.

en Christen ey paa samme vey maa komme til Kundskab om Guds Godhed, som en Hedning: Vel kiender den sidste ingen Forløser, men han kiender ey heller en Forløseres Nødvendighed. Han anseer Gud, som en Fader, der altid er bereed at tilgive sine Børn deres Feilirin, — og skielver ey for nogen guddommelig Retfærdighed, som uden Hensigt paa Bedring, blot fordi den er uendelig, maa hevne Overtrædelser med

uophørlige Straffe.

Da alle veed, at vores Villie er Forstanden saa aldeles underkastet, at den kun kan begiere det, som Forstanden viser den, som et Gode, og kun afskye det, som den anseer for et Onde; men af flere gode eller onde Ting kun kan vælge det, som Forstanden erkiender for det største: saa kan man en tilskrive den nogen oprindelig Fordervelse, men hele Beskyldningen falder tilbage paa Forstanden. Thi at vore Handlingers tilkommende, men vigtigere Følger har mindre Indflydelse paa vores Forsæt, end de, som ere nær og mindre betydelige, dette rører Hid fra det mindre Liv, med hvilket vores Forstand forestiller os det Fraværende; og at Forestillinger om sandelig Fornøjelse eller Smerte formaae mere over os, end de, som har vores

38

Tanker om Arvesynden.

aandelige Vel eller Ilde til Gienstand; dette Har ligeledes sin Grund i de sandelige Forestillingers Beskaffenhed, nemlig i den Mængde enkelte Forestillinger, som en sandelig Forestilling sætter i sig, og som derved til en Tid virke paa os.

Naar vi rette vores Opmærksomhed paa de Tilbøyeligheder, som har deres Grund i utydelige Forestillinger, og betragte dem saaledes, som de yttre sig hos Børn, og de Folk, som i Henseende til Forstanden ere Børn: saa finde vi, at de i Grunden ere gode, og kun ved Udvortes Omstændigheder, hvori Mennesket bliver sat, ved forderver Opdragelse, forargelige Exempler, stor Overflødighed eller Mangel blive ond, og at de endog under disse Omstændigheder mere nytte, end skade det menneskelige Kiøn; saa at det vilde være til dets største Skade, om nogen Tilbøyelighed var mindre almindelig, eller aldeles udryddet.

Uden Egenkierlighed, eller den Drift at afværge det skadelige fra os, og gjøre vores Tilstand lykkelig, uden Fornøjelse over egen Fuldkommenhed og Lyksalighed, til hvad Nytte var da den hele Skabning? Og hvilken Drivesieder vilde sætte alt Levende i Bevægelse?

39

Tanker om Arvesynden.

Men saa nødvendig, som den er, saa farlig vilde den dog være, og saa frygtelig vilde den gjøre det ene Menneske for det andet, dersom ey Sympathien, eller Følelse af vor Næstes lykkelige eller ulykkelige Skiebne holdt den Modvægten. Men denne er Mennesket saa naturlig, som Egenkierligheden; thi det er den, som gjør Barnet Elændighedens Beskuelse utaalelig; det er den, som opfylder os med Glæde, naar vi erfare, at en Deel af det menneskelige Kiøn er bleven reddet fra en truende Ulykke, eller en Menneskeven at være kronet med den fortiente Belønning; det er den, som ey lader os være ligegyldige ved Næstens Vee, naar og hans Skiebne ey har ringeste Indflydelse paa vores egen, og den Ulykke, som traf ham, var af den Beskaffenhed, at vi efter al rimelig Formodning ey har noget sligt at befrygte. Den er en Kilde til de ædelste Handlinger i det menneskelige Liv; og hvad for en Skueplads af Grusomhed og Umenneskelighed Jordkloden uden den vilde blive, det viser de Regenters Exempel, som just derved ere blevne det menneskelige Kiøns Ødelæggere, at de ved ganske at overgive sig en udsveisfende Ærgierighed og fæisk Vellyst har qvalt denne ædle Tilbøyelig-

40

Tanker om Arvesynden.

Hed hos sig, og de Nationers tyranniske Medfart, af hvilke den ved Røvesyge og falsk Religionsiver aldeles synes at være qvalt.

Arbeydsomhed har med Menneskets opvakte Kræfter langt mere Overeensstemmelse, end Lediggang; og et fornøyet Liv er kun en Frugt af lykkelig udførte Bestræbelser; da derimod Væmmelse og qvælende Uroe ere den uvirksomme Tilstands traurige Ledsagere. Dersom denne Dyd ey enten ved en forkielnet Opdragelse blev Ungdommen utaalelig, eller ved ufornuftig Strenghed giordes den forhadet, og den mandige Alder ey ved Nærings Sorge afskrækkedes fra at træde i en Forbindelse, hvori Driften til det andet Kiøn kunde paa en Maade, som var overeensstemmende med Skaberens Øyemærke, tilfredsstilles; saa vilde saavel denne, som den Drift at nære sig, hvis vanslægtede Børn nu anretter saa sørgelige ødelæggelser hos det menneskelige Kiøn, sielden overskride Naturens Skranker.

At Gierighed, eller Begierlighed efter Eyendom, som et sidste Øyemærke, ingenlunde er Mennesket naturligt, beviser de vilde Folks Exempel, som om Middagen, ubekymret for Aftenen, dele med deres trængende Næste det med

41

Tanker om Arvesynden.

Møye erhvervede Bytte. Den fødes kun med Begierlighedernes, og følgelig Nødvendighedernes Forøgelse i det menneskelige Liv; af den Æres og de Bequemmeligheders Betragtning, som ere forbundne med Rigdom, og den Foragt og de Besværligheder, som ere Følger af Armod.

Begierlighed efter Ære forstyrrer utallige Menneskers Roe, og utallige ere de Strømme af Menneskeblod, som til alle Tider ere opofrede for den; men den er tillige de skønneste Handlingers Skaberske, og Moder til alt det usædvanlige og fortreffelige, som Menneskene nogensinde har frembragt i Konster og Videnskaber, og med mange ædle Idrætter alt for nøye forbunden, til at den uden det menneskelige Kiøns ubodelige Skade kunde svækkes. Den tilskynder en Sylla og Cæsar at lægge sine Landsmænd Kiæder paa; men giver en Cato og Brutus Mod til at forsvare Republikens Frihed. Hvor den hersker, flyer Kielenhed og Feighed. Den føder og nærer Heltemodet, og den Lyst at opnaae al slags Fuldkommenhed. Intet krænker mere en Ærekier, end naar han seer sig nødet til at fornægte sit Hjertes Fornemmelser, og at spille en nedrig Hyklers Rulle. Gavmildhed og

42

Tanker om Arvesynden.

Uegennyttighed vilde være langt ubekjendtere Navne, dersom Ærekierhed var mindre almindelig. Og mon jeg tager Feil, naar jeg siger, at alle store og ædelmodige Handlinger, hvorpaa Alderdommen maaskee var rigere end vore Dage, udflyde, som Strømmen af sin Kilde, af en med Sympathie forenet Ærekierhed.

Vrede er en heftig Begierlighed efter at straffe vores enten indbildte eller virkelige Fornærmere. Naar den tilføiede Skade ey bliver os efter Ønske opreyst, eller vi ey ere forsikrede om vores Fiendes Sindsforandring imod os, saa vedvarer den endskiønt med mindre Heftighed, og er Had eller Hevngierighed. Antændt af Vrede, skride vi ofte til Gierninger, som efter faa Øyeblikke blive fortrydt. Bestride vi den ey i Tide, saa berøver den os al Magt over vore Handlinger, og bestemmer os ganske. Skader den derfor mere, end den gavner, og var det bedre, at vi udholdt alle Fornemmelser med Ligegyldighed? Jeg troer ney: thi hvo vil nægte, at Frygt for Vredens Virkninger er en Dæmning, som tilbageholder mange Ugudelighedens Udbrud; og hvad endnu mere er, dersom det var en Feil i vores Natur, i Fald vi med Følesløshed kunde see den svagere at trykkes

43

Tanker om Arvesynden.

under den mægtigere Tyrans Aag, og ved at see den lidende Uskyldighed kunde blive urørt; skulde vi da være mindre ligegyldig imod Fornærmelser, som tilføyes os selv? Og er det ey got, at vi tage os vare mod den, som søger at skade os. — Vel er den Begierlighed ey af anden Aarsag, at skade vor Næste, end fordi han har fortørnet os, i sig selv ond; men den oprinder af en Tænkemaade, som er god, af en Tragten efter i al Ting at fre en Harmonie.

Misundelse i den Mening, at den er en Misfornøyelse over Næstens Velgaaende, som ey skulde have nogen anden Aarsag, end at han er lyksalig, en saadan sort Egenskab findes maaskee hos ingen Dødelig. Den er i de allerfleste Tilfælde intet uden en Misfornøyelse, som virkes af den maaskee sande, maaskee falske Forestilling, at vores Fortjenester ey vederfares Ret; og at vi ere en eller anden Lykke bedre værd, end dens Besiddere.

Vores Siæl har endnu mange andre Tilbøyeligheder, som udspire af de oven antagne tvende Grundbegierligheder; men jeg forbigaaer dem med Stiltienhed, deels fordi de med de allerede berørte paa det nøyeste ere forbundne, deels fordi de har en aabenbar Indflydelse paa

44

Tanker om Arvesynden.

vores Lyksalighed, og drager kun af det, som allerede er sagt, den Slutning, at da vores Villie er Forstanden ganske underkastet, og Forstanden unægtelig kan kiende de Sandheder, som skal bestemme Villien til det Gode; vores Tilbøyeligheder og i Grunden ere gode, og driver os til langt mere Got, end Ont, faa følger, at Mennesket ingenlunde er ganske fordervet, men at han meget mere uden Høyere Bistand kan være dydig. — Man tage heraf en Anledning at slutte, at jeg holder den aabenbarede Religions Kundskab og den hellig Aands Naadevirkninger for overflødige; ney, vel kan vi lede os ved Hielp af et Øye, men to Øyne lede os dog sikrere. Et Skib, som kun havde et eneste Seyl, kunde vel endog ved en svag Vind føres til den ønskede Havn; endskiønt et andet, der førte to eller flere, som bleve udspendt af en drivende Vind, i langt kortere Tid vilde opnaae sit foresatte Maal. Den naturlige Gudskundskab kan efter min Tanke giøre os dydige, følgelig og salige; men den, som kiender Aabenbaringens høyere bevægende Grunde til det Gode, den, for hvis Forstand

Gud selv fremstiller disse høyere bevægende Grunde i et virksommere Lys, end de naturlig Viis havde, maa ufeylbar-

45

Tanker om Arvesynden.

lig med snarere Skrit nærme sig Fuldkommenhed.

Nu kan jeg vende mig til at besvare det andet Spørsmaal. I Fald nemlig Mennesket ganske er fordervet, om Gud da, som et retfærdig Væsen, kan saavel tilregne ham denne Tilstand, som det Onde han deri vil begaae? — Da Gud kun skaber, for at have andre Væsener uden for sig, som han kan giøre lykkelige; saa synes det ey at være modsigende, at han frembragte Skabninger, som fra det første Øyeblik de bleve til, vare begavede med saa høye Fuldkommenheder; at deres Forstand, ophøyet over al Forvirrelse, altid viste dem Dyden i sin sande Skønhed, og Lasten i dens naturlige Afskyelighed; og Villien den oplyste Forstand altid lydige, intet kunde begiere uden det Gode; og at han lod saadanne Skabninger stige fra en Grad i Fuldkommenhed til en anden. Denne Tanke, siger jeg, indeholdt ey noget modsigende, saa vist som det dog er, at ingen egentlig Belønning kunde tilkomme en saadan Skabning.

Ganske anderledes forholder det sig modsatte Tilfælde. Skabninger, som fra deres Lives første Øyeblik havde en uimodstaaelig Drift til alt moralsk Onde, i det høyeste ey kunde

46

Tanker om Arvesynden.

udøve uden Skindyrer, ey heller havde faaet noget Middel til at udfrie sig af denne ulyksalige Tilstand, kunde ey være frembragt af noget got Væsen, og det moralske Onde, som de nødvendig maatte begaae, kunde af ingen retfærdig Gud tilregnes dem; thi et got Væsen vilde ved at frembringe saadanne ganske onde Skabninger handle tvertimod sine egne Fuldkommenheder, og det Øyemærke i hvilket han skabte. Og efter den sunde Fornufts Udsigende finder kun en Tilregnelse Sted ved saadanne Handlinger, som enten ere umiddelbare Virkninger af et fri Val, eller Dog i det mindste ere grundede i andre foregaaende fri Handlinger.

Naar man, for at hæve den Vanskelighed, hvorledes Gud kan tilregne Mennesket en saadan medfødt Fordervelse, paastaer, at Gud med de første Mennesker har indgaaet et Forbund, efter hvilket deres Forhold skulle bestemme Efterkommernes Skiebne. Saa siger man for det første noget ganske vilkaarligt, uden derfor at kunde give noget Skin af Beviis; for det andet er det klart, og fornuftige Theologi tilstaae det, at en saadan Tilregnelse af Forfædrenes Forbrydelse, uagtet et foregaaende Forbund, selv hos Mennesker var uretfærdig,

47

Tanker om Arvesynden.

og at den formedelst en bedrøvet Nødvendighed ved et skrækkeligt Exempel, at tilskynde andre til deres Pligters Opfyldelse, kun paa nogen Maade kan undskylde. Skulde og vel Gud, som forudsaae vore første Forældres ubegribelig barnagtige Forhold, have overgivet alle deres Efterkommeres Skiebne i deres Magt? — Lige saa lidet hjælper det, at beraabe sig paa Guds Forudseelse, efter hvilken alle Mennesker, om de havde været sat i samme Forbindelse, hvori Adam befandt sig, ligesaa grovelig, ja endnu groveligere vilde have forsyndet sig; thi her forudsættes atter, som enhver seer, noget ganske vilkaarlig, og tillige urimeligt. Ey at tale om, at dersom det var sandt, at Gud tilregner Mennesket det Onde, som han i en anden Forbindelse vilde have begaaet, ingen, uagtet sit beste Forhold, kan være fuldkommen vis om sin tilkommende Skiebne. — Vilde man indvende, at fordi alle Mennesker befinde sig af Naturen i den samme syndige Tilstand, hvori Adam var efter Faldet, saa maatte Gud og holde dem for lige saa skyldige og værd en lige Straf. Da er det ey anderledes, end om man vilde paastaae, at tvende Borgere, af hvilke den eene ved modtvillig Ødselhed, men den anden

48

Tanker om Arvesynden.

ved uomgiengelige ulykkelige Tilfælde var bleven uformuende til at tilfredsstille sine Creditorer, af Øvrigheden maatte findes lige strafværdige. Christi Forløsnings Tilregnelser har intet, som modsiger den sunde Fornuft; thi naar en Dommere, som havde en Misdædere for sig, hvilken han, for at vise en alvorlig Iver for sin Lovs Helligholdelse, og til Skræk for andre maatte tildømme Livsstraf, lod denne Straf treffe Misdæderens Ven, som, dreven af Kierlighed og Ædelmodighed, frivillig tilbød sig at bøde for den Skyldiges Forbrydelse: saa syntes Dommeren derved ey at begaae nogen Uretfærdighed. Dersom altsaa Christi Forløsnings Tilregnelser var ligesaa almindelig, som Adams Falds Tilregnelser, saa kunde ingen med Grund

beklage sig over denne sidste. Men da Christi Fortieneste efter vores theologiske Lærebygning kun tilregnes de Troende, og den christelige Religion er kun prædikedet en liden Deel af det menneskelige Kiøn paa en Maade, at de, som retskafne Mennesker, kunde antage den; og da man tillige nægter, at Christi Fortieneste kommer de efter Døden Usalige til Deel, saa hæver den Lære om Forløsningen vel tildeels, men ey ganske Vanskelighederne i den Lære om Arvesynden.